

Відгук

офіційного опонента

на дисертацію Сухарини Андрія Андрійовича

«Принципи співвідношення наукового та ідеологічного знання
у політичній науці»,

поданої на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук
зі спеціальності 23.00.01 – теорія та історія політичної науки

Попри те, що науковці та дослідники політики прагнуть до максимально якісної реалізації державної політики, існує ряд обмежень, які не дозволяють стверджувати, що політику та управління можна зробити виключно раціональною. Частина таких обмежень полягає в тому, що самі політики і представники органів влади є звичайними людьми зі своїми когнітивними упередженнями, ідеологічними установками та приватними інтересами. Інша частина обмежень полягає у тому, що наука та дослідження про політику і управління також недосконалі. В структурі науки про політику багато суперечливих позицій, недоведених тверджень та дискусійних положень. Відповідно, це неминуче впливатиме на політику і на управління державою.

Але такі обмеження не означають, що політику (в контексті управління державою) не варто прагнути намагатись зробити більш раціональною та ефективною. Політичну науку, а також інші наукові дисципліни, які знаходяться в основі «публічної політики» можна і потрібно робити більш раціональними. Автор дисертаційного дослідження визначає таке твердження наріжним каменем своєї роботи і цим аргументує її актуальність.

Для досягнення такої мети потрібно знайти відповідь на наступне запитання: «Що і як впливає на співвідношення наукового та позанаукового компоненту в структурі політичної науки?» І хоч таке запитання є трохи ширшим теми дисертаційного дослідження, воно відображає його основну суть. В політичному контексті ідеологія та наука є суб'єктами, які дійсно

складно розрізнити, на відміну від науки та релігії чи науки і міфу. Наука та ідеологія часто поєднуються у єдиних форматах, впливають одна на одну.

Для відповіді на це питання автор формулює наступну мету дослідження: визначити та проаналізувати принципи та критерії, на основі яких можна здійснювати розподіл знання в політичній науці на власне наукове та ідеологічне (с.18).

Для досягнення цієї мети сформульована низка завдань. Згрупувавши та проаналізувавши, їх можна окреслити як:

Аналіз та опрацювання історіографії: простежити стан дослідження питання впливу ідеологічних передумов на наукову сферу, визначити, наскільки об'єктивним може бути соціальне пізнання і факти соціальної реальності, які досліджуються.

Методологічні: проаналізувати теоретико-методологічні підходи до визначення ролі наукових та ідеологічних компонентів у політичній науці, обрати найбільш перспективні напрямки подальших досліджень; сформулювати належний тип аналізу типів наукового та ідеологічного світогляду та їхнього взаємовпливу на основі антропологічного мікропідходу.

Концептуальні: виокремити способи взаємодії суб'єктивного та об'єктивного знання про політику, наочно показати цей процес на прикладі політичних категорій. Продемонструвати відмінності у трактуванні терміну державна ідеологія в різних типах політичних режимів;

Прикладні: проаналізувати процес трансформації ідеологічного на пострадянському просторі та зміну його впливу на науку, зокрема під час російсько-української війни (с.19).

У *вступі* роботи А. Сухарина особливо детально розкриває актуальність дослідження та аналізує підходи до публічного управління, які склались в розвинених країнах. Завдяки добре розкритій актуальності стає зрозуміло для вирішення яких наукових питань спрямоване дисертаційне дослідження.

Історіографічний розділ роботи здійснений у форматі аналізу основних методологічних підходів до співвідношення ідеології та науки. Початок дослідження цього питання було закладено з того моменту, як в науковий обіг ввійшов термін ідеологія. З цього моменту не зупиняються суперечки про місце і роль ідеології в системі знань про політику. Окремо досліджується розуміння феномену науки і її визначальних характеристик. Врешті-решт, А. Сухарина приходять до висновку, що політичне поняття ідеології і його впливу на дослідження в абстрактних та природничих науках досліджено краще ніж на саму політичну науку (с.49). Дійсно, вплив політичної ідеології на природничі та чи технічні науки значно легше виявити та відслідкувати, в той час як у політичній науці та дослідженні політичного, такі явища можуть бути мало не синонімічними.

Під час формування методологічних підходів *у другому розділі* дослідження, автор обирає чіткі визначення ідеології, наукової теорії та політичної наукової теорії. З огляду на такі сформовані визначення, А. Сухарина аргументує наявну потребу в специфічному дослідницькому інструментарії. На думку автора, ним може стати антропологічний підхід. В ньому ідеологія та наукові теорії розглядаються як частина світогляду індивіда. Так, ідеологія розглядається як продовження буденного світогляду індивіда і є його атрибутивною характеристикою. Політична наукова теорія також може існувати в свідомості людини і є частиною теоретичного світобачення (с.96-97).

Під час *третього розділу* відображено основні форми взаємодії ідеології та науки. Відображено як прямі, так і непрямі способи взаємодії, що дозволяє зрозуміти масштаб проблематики та оцінити складність питання дослідження. Особливо варто наголосити на різних типах опосередкованого впливу ідеології на науку, які досліджено автором. Мотивація дослідження політики, а також те, яку проблематику досліджувати часто має в основі ідеологічний базис. Навіть якщо ідеологія безпосередньо не в змозі вплинути

на результати наукової роботи, її опосередкований вплив достатній для формування нашої картини світу (с.156-158).

Особливу увагу варто приділити *четвертому розділу* дисертаційної роботи. Серед іншого, в ньому прослідковано динаміку зміни ідеологічного та наукового в Україні з моменту незалежності. Такі зміни мають синусоїдну динаміку. Деідеологізаційні процеси змінюються реідеологізаційними і навпаки. Цікавою є пропозиція автора розмежувати категорію «державна ідеологія» на два терміни: власне «державну ідеологію», яка існує у авторитарних режимах, та «публічну ідеологію», як специфічний формат надідеології, який функціонує у демократичних та гібридних режимах.

Як наслідок, А. Сухарина приходить до *висновків* щодо існування принципів конструювання політичної науки, які і є основним елементом наукової новизни роботи. До таких принципів автор відносить: 1) Принцип ситуативності; 2) Принцип особливостей наукового середовища; 3) Принцип мультидисциплінарності; 4) Принцип матеріальної залежності досліджень; 5) Принцип індивідуальних характеристик дослідника (с.20). Кожен з них рівномірно розкрито в тексті роботи. Визначені принципи доповнюються ґрунтовними висновками відповідно до завдань роботи.

Особливо наочним висновком дисертаційної роботи А. Сухарини є демонстрація того, як ідеологія впливає на дійсність таким чином, що спричиняє до творення нової політичної реальності, яка і стає предметом вивчення науки про політику. Для прикладу можемо взяти категорію «держава». Автор зазначає, що ідейна доктрина соціал-демократизму спричинила до появи якісно нового типу держави – соціальної, а фашизму – «поліцейської» (с.187). По суті, ідеологія є потужним формуючим фактором нових об'єктів соціальної реальності, яких не існувало раніше.

Основні положення дисертаційної роботи відображені у публікаціях у фахових виданнях України. Присутня також стаття англійською мовою в іноземному виданні. Також основні результати дисертації апробовані на наукових конференціях різних рівнів.

Не ставлячи під сумнів наукову та практичну значимість основних положень дисертаційного дослідження, хочеться *звернути увагу автора на окремі дискусійні положення* та перспективи подальшого дослідження проблематики.

1) В розгляді історіографії дослідження практично не приділено уваги українським дослідникам проблематики, а автор обмежився лише перерахуванням дослідників, які займалися цим питанням. Попри обмеження у розмірах дисертаційної роботи, розгляд досліджень українських науковців дозволив би краще зрозуміти контексти, які розкриваються в рамках української політики та науки про політику.

2) Визначення ідеології як буденної свідомості накладає ряд обмежень у дослідженні. Так, стверджуючи про первинність індивідуальних світоглядних установок людини над груповими, автор не достатньо вичерпно виокремлює критерії формування відмінних установок в людей співмірного соціально-економічного статусу. Також, варто звернути увагу на здійснення порівняння сили факторів, які формують ту чи іншу світоглядну призму людини. Доречним було би формування ієрархії факторів, залежно від впливу, які вони здійснюють на світоглядні установки людини.

3) Автор надто категорично відкидає спільність ідейних установок та формування світової надідеології в підрозділі 3.4., хоча раніше, у підрозділі 2.3., стверджує про наявність спільних аксіологічних детермінант для абсолютної більшості людей в світі. Таке положення потребує детальнішого роз'яснення та вирішення суперечності.

4) У підрозділі 3.4. викладено багато прикладів втручання політиків в науку для обстоювання ідеологічних цілей як в автократичних, так і в демократичних режимах. Попри те, що автор приводить відмінності такого впливу в різних типах політичних режимів, варто деталізувати більш конкретно ті фактори, які визначають функціонування наукової системи в тій чи іншій політичній модальності.

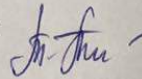
5) Розглядаючи вплив ідеології на результати наукових досліджень доцільним наведення конкретних прикладів прямого впливу. Натомість, автор зупиняється переважно на статистичних підтвердженнях наявності такого впливу. Використання конкретних прикладів та ілюстрацій пішло би на користь для наочності дисертаційної роботи.

Слід зазначити, що *викладені критичні зауваження* та пропозиції для подальших досліджень *носять рекомендаційний характер та не приміняють наукового значення дисертаційної роботи А. Сухарини*. Також, *вони не впливають на загальний позитивний висновок*.

Дисертація А. Сухарини «Принципи співвідношення наукового та ідеологічного знання у політичній науці» є завершеним та оригінальним дослідженням, головні результати якого відрізняються науковою новизною. Робота відповідає вимогам державного стандарту до кандидатських дисертацій, зокрема пунктам 9, 11, 12, 13 «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів» затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 24 липня 2013 року №567 (зі змінами), які висуюються до кандидатських дисертацій, відповідає паспорту обраної спеціальності, а її автор заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.01 – теорія та історія політичної науки.

Офіційний опонент,

доктор політичних наук, професор
завідувач кафедри політичної психології
та міжнародних відносин
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова

Т. В. Андрущенко

